

POTRES U CRNOJ GORI 1979. GODINE I POSLJEDICE ZA MUZEJSKU MREŽU

DRAGAN RADOVIĆ

Muzeji i galerije Podgorice
gacooyu@gmail.com

Katastrofalni potres koji je 15. travnja 1979. godine pogodio Crnogorsko primorje sa zaleđem prouzročio je razaranja kataklizmičkih razmjera. Potres jakosti devet stupnjeva po Mercallijevoj ljestvici, odnosno 7,2 po Richtеровoj ljestvici, čiji se epicentar nalazio u Jadranskome moru između Bara i Ulcinja na udaljenosti od 15 km,¹ prouzročio je razaranja velikih razmjera duž jadranske obale od Herceg-Novoga do Ulcinja, kao i u zaleđu sve do Podgorice i Cetinja. Osim velike materijalne štete u potresu je stradala 101 osoba u Crnoj Gori i 35 u Albaniji. Do kraja 1979. godine zabilježeno je još devedeset naknadnih potresa s magnitudom većom ili jednakom 4,0, više od stotinu potresa s magnitudom između 3,5 i 4,0, kao i skoro deset tisuća slabijih potresa.²

Potresi velike razorne moći bili su česti u povijesti ovog prostora. Povijesni izvori bilježe potrese koji su izazivali razaranja, ali i znatno utjecali na društvene i ekonomske promjene. Prostor južnoga i središnjeg dijela Crne Gore poznat je kao seizmički aktivno područje koje su često pogađali potresi koji su uzrokovali promjene u urbanoj strukturi naselja. Stare gradske jezgre Ulcinja, Bara, Budve,

Kotora, Perasta, Risna i Herceg-Novoga često su u prošlosti prolazile kroz razdoblja obnove nakon razarajućih potresa. Upravo ovi gradovi, kao i Cetinje, koji predstavljaju najvažnije primjere očuvanih urbanih cjelina iz različitih razdoblja, pretrpjeli su najveća oštećenja u potresu 1979. godine.

U to vrijeme Crna Gora bila je dio Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, najmanja i najsiromašnija republika s veoma ograničenim sredstvima koja bi omogućila uspješnu obnovu. Zahvaljujući pomoći koja je nesebično stizala iz drugih republika koje su bile u sastavu Jugoslavije, odmah nakon potresa pristupilo se utvrđivanju štete, raščišćavanju terena i izradi planova za obnovu. Svi raspoloživi ljudski i materijalni kapaciteti ustanova u Crnoj Gori bili su angažirani na tim poslovima. Posebno je bila velika pomoć stručnih službi i stručnjaka iz cijele Jugoslavije koji su se stavili na raspolaganje Crnoj Gori. Prvi i glavni zadatak državnih organa i ustanova bio je osigurati ugrožena područja, dostaviti prvu nužnu pomoć, utvrditi stupanj oštećenja i mogućnost obnove. Odmah nakon potresa Republički sekretarijat za obrazovanje, kulturu i nauku uputio je dopis Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture u kojemu kaže: „Podsjećamo vas na vašu obavezu da kontinuirano pratite sve faze aktivnosti raznih subjekata na otklanjanju posljedica zemljotresa na kulturno-istorijskim spomenicima (neokretnim i pokretnim) na čitavom području Republike gdje je spomenični fond pretrpio oštećenja, da svu dokumentaciju o toj aktivnosti trajno čuvate.“³ Također se u daljnjem tekstu ovog dopisa Zavodu upućuje molba da „na odgovarajući način (prisustvom vaših ovlaštenih predstavnika i predstavnika

odgovarajućih institucija na postradalom području, dopisima, telefonom i sl.) spriječite bilo kakve intervencije na zaštićenim spomeničkim cjelinama i spomenicima bez vaše saglasnosti, na ovom planu morate posebno biti efikasni⁴. Istog dana Republički sekretarijat za obrazovanje, kulturu i nauku dopisom se obraća i Republičkom sekretarijatu za unutrašnje poslove i Komandi područja. Policiji se predlaže, s obzirom na to da je u razornom potresu gotovo sasvim uništen nepokretni fond kulturno-povijesnih spomenika, a „u ovim objektima kao i u porušenim zgradama institucija kulture, nalazi se veliki broj pokretnih spomenika kulture kojima prijete opasnost trajnog gubljenja uništenjem, oštećenjem ili na bilo koji drugi način“, da „stručni radnici iz ove oblasti kulturne djelatnosti danonoćno bdiju nad fizičkom zaštitom spomeničnog fonda. No kako su opasnosti velike, a često i nepredvidive u ovakvim situacijama molimo vas da im pružite svestranu pomoć, u granicama vaših ovlaštenja i mogućnosti, do konačnog rješenja zaštite, smještaja i prezentacije ovih spomenika kulture“⁵. Isti poziv upućen je i vojsci, odnosno Komandi područja, s naglaskom da u ruševinama primorskih gradova ima spomenika kulture ili njihovih dijelova koji bi i bez obzira na oštećenja mogli biti konzervirani odnosno restaurirani, kao i da postoji opasnost da se zbog „hitnje ili neznanja“ ti spomenici unište. S tim u vezi Komanda se poziva da „uloži napor kako bi zajedničkim snagama sačuvali dio onoga kulturno-istorijskog blaga što je objektivno moguće sačuvati“⁶.

Glavni zadatak kulturnih ustanova bila je procjena štete na nepokretnim spomenicima kulture i osiguranje najmanjih mogućih uvjeta za privremeni smještaj

pokretnih spomenika kulture iz muzeja i riznica. Iz teško oštećenih objekata izvučen je sav spomenički fond, od čega je jedan dio pohranjen u Cetinju, dok je drugi dio ostao u manje oštećenim, po mišljenju stručnjaka sigurnijim objektima na terenu.

Već u srpnju 1979. godine Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Republički sekretarijat za obrazovanje, kulturu i nauku i Republička samoupravna interesna zajednica u oblasti kulture donose *Program zaštite, izmještanja, sanacije i obnove spomenika kulture do kraja 1979. godine*.⁷ U četvrtom poglavlju ovog programa koje se odnosi na *pokretni spomenički fond* kaže se da je nužno:

- izraditi inventarne knjige za izmješteni pokretni spomenički fond
- detaljno snimiti i opisati svaki eksponat
- odabrati materijale za hitne intervencije prema klasifikaciji (arhivski dokumenti, stare knjige, ikone, ikonostasi, metali, staklo, drvo, umjetničke slike i dr.)
- izvršiti preventivne mjere konzervacije i poslije pristupiti izradi ulagačko-tehničke dokumentacije, odnosno dosjea za konzervatorsko-restauratorske radove
- izmjestiti preostale pokretne spomenike iz Crmnice
- popisati pokretni spomenički fond u Kotoru, Baru i Ulcinju i detaljno ga obraditi.⁸

Muzejska mreža u Crnoj Gori imala je tada, a i danas ima, određene posebnosti koje nisu svojstvene zemljama u okružju. Osnivanje muzeja započelo je početkom 20. stoljeća i muzejski postavi smješteni su isključivo u adaptirane prostore zgrada koje su građene u prethodnim razdobljima.

I danas u Crnoj Gori ne postoji muzejska ustanova koja je smještena u namjenski sagrađenom objektu koji bi zadovoljavao muzejske standarde. Srednjovjekovne palače, dinastijski dvorci, crkve ili obiteljske kuće, koji su uglavnom bili zaštićeni kao nepokretni spomenici kulture, građeni tehnikom i materijalom koji nije mogao izdržati silinu prirodne katastrofe, uglavnom su pretrpjeli ozbiljna oštećenja koja su se odrazila i na pohranjeni i izloženi pokretni materijal.

Na relativno malom prostoru zaljeva Boke kotorske koncentrirano je oko 40 % pokretne kulturne baštine Crne Gore.⁹ Manastiri, crkve, riznice i muzeji u gradovima Boke pretrpjeli su ozbiljna oštećenja te je, s obzirom na tolik broj spomenika, logičan bio potez osnivanja Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Kotoru 1982. godine.¹⁰

U Perastu do 1979. godine postoje Muzej grada Perasta i memorijalni postav u palači Visković u kojoj je izložena ostavština čuvene peraške obitelji Visković. Nakon potresa predmeti iz palače Visković, iako zgrada nije pretrpjela znatnija oštećenja,¹¹ preneseni su u palaču Bujović, odnosno u Muzej grada Perasta koji je jedini od crnogorskih muzeja nastavio s radom u godinama nakon potresa. Za posjetitelje je bilo otvoreno prizemlje palače, dok je kat bio zatvoren zbog oštećenja. U razdoblju nakon potresa učinjeni su projekti sanacije i restauracije palača, ali za razliku od palače Bujović, koja je rekonstruirana i u kojoj se i danas nalazi Muzej grada Perasta, palača Visković nije rekonstruirana te, prepuštena zubu vremena i nedaćama prethodnih desetljeća, polako se urušava.¹² Pomorski muzej u Kotoru osnovan je 1938. godine kao Muzej Bokeljske mornarice. Smješten je u baroknoj palači

Grgurina iz 18. stoljeća koja je temeljno rekonstruirana od 1949. do 1952. godine radi osnivanja Pomorskog muzeja. Iako se odmah nakon potresa nije činilo da je zgrada znatno oštećena, kasnijim je pregledom stručnog tima, u kojemu su osim domaćih stručnjaka bila i tri člana iz Zavoda za zaštitu spomenika Slovenije, utvrđeno da je zgrada pretrpjela mnogo ozbiljnija oštećenja.¹³ Nasreću, eksponati koji su se nalazili u Muzeju ostali su skoro neoštećeni s iznimkom nekoliko slika koje su pale sa zida.¹⁴ Pomorski muzej nalazi se unutar zidina stare jezgre Kotora koja je bila evakuirana zbog opasnosti od urušavanja i stalnih potresa koji su još dugo vremena bili velika opasnost za živote stanovnika Staroga grada. U grad se ulazilo samo uz posebnu propusnicu i na vlastitu odgovornost. U takvim okolnostima odlučeno je da se svi eksponati iz Pomorskog muzeja privremeno pohrane u prostore koji su barem donekle osiguravali uvjete za smještaj. Izmješteno je više od 95 % pokretnog materijala kulturne baštine, a u zgradi Muzeja ostali su teški željezni predmeti – topovi, sidra itd. Eksponati prve i najveći dio eksponata druge kategorije smješteni su u čuvaonice Istorijaskog arhiva u Kotoru, dok je ostatak eksponata druge i treće kategorije pohranjen u nekoliko suterenskih prostorija u naselju Škaljari. Preseljenje pokretnog materijala iz Pomorskog muzeja završeno je 20. svibnja, tako da drugi potres 24. svibnja, jakosti osam stupnjeva po Mercallijevoj ljestvici, nije izazvao oštećenja na eksponatima.¹⁵

Zavičajni muzej u Ulcinju smješten je u crkvi/džamiji u ulcinjskome Starom gradu (sl. 1). Objekt renesansne crkve iz 1510. godine, koja je 1693. godine pretvorena u džamiju, adaptiran je za potrebe Muzeja i pripremljen za muzejski postav nepo-

Slika 1. Zgrada crkve/džamije nakon potresa. Izvor: fotodokumentacija Zavičajnog muzeja u Ulcinju.

sredno prije potresa. U potresu je zgrada pretrpjela znatna oštećenja, a muzejski predmeti koji su u tom trenutku bili pohranjeni teško su oštećeni. Tijekom akcije raščišćavanja objekata u Ulcinju predmeti koji su se nalazili u Muzeju skupljeni su na brzinu, neprimjereno smješteni u vreće i pohranjeni u zgradu policije u Ulcinju.¹⁶ Kao i u slučaju drugih muzeja, strah od naknadnih potresa i daljnjih oštećenja primorao je lokalne vlasti da na brzinu improviziraju rješenja, što je katkad prouzročilo daljnja oštećenja, posebno osjetljivih muzejskih predmeta. Kako je cijeli projekt ostvarenja stalnoga muzejskog postava prekinut, eksponati ulcinjskog Muzeja ostali su neprimjereno pohranjeni u zgradi policije sve do neposredno prije otvaranja Muzeja 1985. godine. Pri sanaciji oštećenja na zgradi crkve/džamije, odnosno

Slika 2. Prizemlje Zavičajnog muzeja u Baru – etnografski postav nakon potresa. Izvor: fotodokumentacija Zavičajnog muzeja u Baru.

na zgradi Muzeja, primijenjeni su, za to vrijeme, svi važeći standardi u gradnji na seizmički osjetljivim područjima.

Zavičajni muzej u Baru osnovan je 1959. godine, a smješten je u dvorcu kralja Nikole koji je po projektu Josipa Slade podignut 1885. godine. Služio je kao ljetna rezidencija članova dinastije Petrović. Zgrada dvorca s pratećim objektima pretrpjela je tolika oštećenja da je bila obilježena kao neupotrebljiva i samo ju je činjenica što je bila proglašena spomenikom kulture spasila od rušenja (sl. 2). U izvještaju *Oštećenja na muzejskom materijalu, opremi i inventaru Zavičajnog muzeja izazvana zemljotresom od 15.04.1979. god.*¹⁷ stoji da su u potresu znatno oštećeni eksponati, izloženi ili pohranjeni u zgradi Muzeja. Pri urušavanju pojedinih zidova i stropa oštećeni su predmeti koji su bili

izloženi u stalnom postavu, kao i oni koji su se nalazili u čuvaonici. Fragmenti dekorativne i arhitektonske plastike iz Starog Bara i iz trikonhosa na Topolici, koji su bili pohranjeni, pali su zajedno s policama i, teško oštećeni, zatrpani šutom. Također se pri urušavanju zidova čuvaonice i razni arheološki materijal našao u štiti oštećen i pomiješan. Oštećeni su i predmeti Etnografske zbirke i predmeti iz Legata Vladimira Popovića. Sav je pokretni materijal, nakon popisivanja i inventariziranja, privremeno smješten u prostorije barskog Doma kulture (sl. 3). Muzej u Budvi je, kao dio urbane cjeline Staroga grada, pretrpio znatna oštećenja. Međutim, vrijedni eksponati, koji su bili izloženi ili spremljeni, prošli su bez velikih oštećenja. Organiziranom i planskom akcijom sav je muzejski materijal prene-

Slika 3. Priprema eksponata za prijevoz u privremenu čuvaonicu. Izvor: fotodokumentacija Zavičajnog muzeja u Baru.

sen u Cetinje, u kojemu je ostao pohranjen sve do ponovnog otvaranja Muzeja.¹⁸ Tijekom sanacije i revitalizacije Staroga grada Budve organizirana su arheološka istraživanja koja su završila vrijednim pronalascima.

U potresu 15. travnja, kao i tijekom naknadnih potresa, znatno su oštećeni i objekti tadašnje ustanove Muzeji Cetinje. Zgrada Biljarde pretrpjela je velika konstruktivna oštećenja, kao i Dvor kralja Nikole, Plavi dvorac i Reljef Crne Gore, dok su Vladin dom, Njegoševa rodna kuća i zgrada Bibliotečko-arhivskog odjeljenja pretrpjeli nešto manja oštećenja. Svi oštećeni objekti odmah su stavljani izvan funkcije i sve aktivnosti zaposlenih u cetinjskim muzejima odvijale su se u Vladinu domu i zgradi Bibliotečko-arhivskog odjeljenja.¹⁹ Kao glavni zadatak nametnula se potreba popisivanja, smještaja i zaštite pokretnoga muzejskog materijala iz svih muzejskih objekata u Cetinju, kao i iz riznice Cetinjskog manastira. Izvršena je nužna procjena stanja i preventivne zaštite muzejskog materijala, kao i prihvat ugroženih muzejskih eksponata s terena. Matična muzejska služba pružila je nužnu pomoć drugim muzejima, posebno u obuci kadrova i istraživanju na terenu. Izmješteno je i sustavno pohranjeno u sigurne prostorije 2800 umjetničkih radova, 3470 etnografskih predmeta, 1315 komada oružja, 1800 knjiga, 150 602 arhivska dokumenta i dr.²⁰ Najviše je oštećen materijal iz Dvora kralja Nikole – salonske garniture, umjetničke slike, predmeti od stakla i gipsa itd. Da bi se zaštitio od naknadnih potresa i daljnjih oštećenja, materijal je pohranjen u neodgovarajuće prostore sa znatno izmijenjenim mikroklimatskim okruženjem, što je doprinijelo daljnjem propadanju.²¹ U studenome

1981. godine Fond za obnovu, izgradnju i razvoj opštine Cetinje izdao je potvrdu Muzejima Cetinje da je procijenjena šteta na pokretnome muzejskom spomeničkom fondu 7.485.770,00 dinara.²²

Neposredno nakon potresa tadašnji Republički zavod za zaštitu spomenika kulture našao se pred nepredviđenim i nesagledivim opsegom posla zaštite i obnove oštećenijih kulturno-povijesnih spomenika na području Crne Gore. Nakon prvih popisa i izvještaja o šteti pred Zavodom se našla obveza sanacije i obnove 1642 uništena ili oštećena nepokretna spomenika kulture i više od 33 000 oštećenih pokretnih spomenika kulture. I uz hitnu i nesebičnu pomoć koja je stigla iz svih zavoda za zaštitu spomenika kulture u Jugoslaviji, koja se uglavnom ogledala u radu stručnjaka i stručnih ekipa, sav financijski, tehnički i logistički dio posla pao je na Zavod u Cetinju.²³

U otklanjanje posljedica potresa u Crnoj Gori uključio se i UNESCO. Na osnovi zaključaka sa sjednice Jugoslavenske komisije za suradnju s UNESCO-om 23. svibnja 1979. godine izrađen je program suradnje s UNESCO-om.²⁴ U skladu s rezolucijom koju je usvojio Izvršni savjet UNESCO-a, glavni tajnik je 28. svibnja uputio apel međunarodnoj zajednici za spašavanje i obnovu kulturno-povijesnih spomenika, znanstvenih, obrazovnih i kulturnih ustanova u Crnoj Gori. Odmah nakon potresa u Crnu Goru došao je i direktor UNESCO-a Amadou-Mahtar M'Bow koji je, uz opsežan dosje o prirodnim ljepotama i kulturno-povijesnom bogatstvu, doprinio da se na sjednici Međunarodnog odbora UNESCO-a, održanoj od 23. do 26. listopada 1979. godine u Kairu i Luksoru, Kotor nađe na UNESCO-ovu *Popisu svjetske prirodne*

*i kulturne baštine.*²⁵ Ubrzo nakon potresa u Crnu Goru stigla je i tročlana ekipa stručnjaka na čelu s poljskim arhitektom Ciborowskim koja je dala svoje mišljenje i prijedloge za otklanjanje posljedica.²⁶ Nakon prvih, hitnih aktivnosti na raščišćavanju ruševina nametnula se potreba dokumentiranja, sustavne obnove i revitalizacije urbanih cjelina. S obzirom na to da se uglavnom radilo o objektima izgrađenim u srednjem vijeku, najvažniji zadatak bila je primjena suvremenih standarda seizmičke zaštite. Pojedini su muzeji samostalno, u suradnji sa stručnjacima, izradili programe sanacije u koje su bili uključeni i ti standardi. Pomorski muzej u Kotoru u svojem je programu sanacije i razvoja predvidio i statičko osiguranje zgrade na najveću aseizmičku sigurnost od devet stupnjeva po Mercallijevoj ljestvici uz korištenje novim materijalima (armiranim betonom, čelikom) i poštovanje propisa o uvjetima konzervacije i sanacije spomenika kulture.²⁷ Zakonski propisi i aseizmički standardi primijenjeni su pri sanaciji i obnovi svih objekata koji su oštećeni u potresu.

Razdoblje nakon potresa vrijeme je razvoja muzejske struke i entuzijazma muzejskih radnika i društvene zajednice. Usporedno sa sanacijom oštećenih objekata pripremani su i muzejski postavi koji i danas predstavljaju bogatstvo kulturne baštine Crne Gore. Gradovi koji do 1979. godine nisu imali muzejske postave dobivaju svoj, adaptiran, muzejski prostor, tako da se u Ulcinju otvara muzejski postav 1985. godine, a Muzej grada Budve 2003. godine²⁸ dobiva svoj izložbeni prostor u Starom gradu. Pri sanaciji svih objekata primijenjeni su standardi aseizmičke gradnje koje propisuje zakonodav-

stvo Crne Gore. Primjena tih standarda jamči određeni stupanj zaštite objekata. Međutim, ni jedna muzejska ustanova u Crnoj Gori još uvijek nema pravilnike o postupanju u slučaju izvanrednih situacija i nema uspostavljene protokole za takve situacije. Muzejske zbirke, koliko god da su izložene ili pohranjene uz primjenu suvremenih muzeoloških standarda, nemaju primijenjene standarde aseizmičke zaštite. Koliko god bila razarajuća događanja iz 1979. godine, s devastirajućim posljedicama na živote i imovinu stanovnika Crne Gore, može se slobodno reći da je takav događaj doprinio promjenama koje su se dogodile u društvu. Ubrzana obnova uvjetovala je korjenite promjene u načinu zaštite, prezentacije i promidžbe kulturne baštine. Sudjelovanje stručnjaka sa strane, nova znanja i iskustva koja su prenesena na domaće stručnjake, osnivanje novih kulturnih ustanova, usavršavanje i obuka stručnog kadra u crnogorskim ustanovama kulture, osnivanje studijskog programa iz područja konzervacije i restauracije te stavljanje Kotora na UNESCO-ov *Popis svjetske prirodne i kulturne baštine* neke su od bitnih značajki unaprijeđenog odnosa prema kulturnoj baštini.

BILJEŠKE

¹ Seizmološki zavod Crne Gore, <http://www.seismo.co.me> (pristupljeno 10. listopada 2021.).

² Isto.

³ Dokument RSO – 22, 4/1979, Državni arhiv Crne Gore.

⁴ Isto.

⁵ Dokument RSO – 33, 2/1979, Državni arhiv Crne Gore.

⁶ Isto.

⁷ Dokument RSO – 421, 3/1979, Državni arhiv Crne Gore.

- ⁸ Isto, 13/1979.
- ⁹ Marija Mihaliček, *Ostavština porodice Visković u Perastu* (Kotor: OJU „Muzeji“ – Kotor, 2016), 14.
- ¹⁰ Isto, 15.
- ¹¹ Isto, 54.
- ¹² Isto.
- ¹³ Jovan Martinović, „Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru u aprilskoj katastrofi 1979. godine“, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru 27/28 (1979/1980)*: 15.
- ¹⁴ Isto.
- ¹⁵ Isto, 17.
- ¹⁶ Informacije dobivene od Antona Ljuljđuraja, arheologa iz Zavičajnog muzeja u Ulcinju.
- ¹⁷ Iz dokumentacije Zavičajnog muzeja u Baru, nema broj i datum zavođenja.
- ¹⁸ Informacije dobivene od Stanka Papovića, kustosa u budvanskome Muzeju u mirovini.
- ¹⁹ „Stanje pokretnog spomeničkog fonda ‘Muzeji Cetinje’ i predlog dinamičkog plana restauracije i konzervacije“, iz dokumentacije Narodnog muzeja Crne Gore, nema broj i datum zavođenja.
- ²⁰ Dokument RSO – 3, 6/1981, Državni arhiv Crne Gore.
- ²¹ „Stanje pokretnog spomeničkog fonda ‘Muzeji Cetinje’ i predlog dinamičkog plana restauracije i konzervacije“.
- ²² Dokument br. 02-821, 9. studenoga 1981., SIZ kulture, Cetinje.
- ²³ Dokument RSO – 3, 6/1981, Državni arhiv Crne Gore.
- ²⁴ Dokument RSO – 45, 2/1979, Državni arhiv Crne Gore.
- ²⁵ Martinović, „Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru u aprilskoj katastrofi 1979. godine“, 21.
- ²⁶ Dokument RSO – 45, 1/1979, Državni arhiv Crne Gore.
- ²⁷ Martinović, „Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru“, 19.
- ²⁸ Anđe Kapičić i Velimir Vujačić, ur., *Vodič kroz muzeje Crne Gore* (Podgorica: Ministar-

stvo kulture, sporta i medija Republike Crne Gore, 2007), 146.

LITERATURA

Martinović, Jovan. „Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru u aprilskoj katastrofi 1979. godine“. *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru 27/28 (1979/1980)*: 15–24.

Mihaliček, Marija. *Ostavština porodice Visković u Perastu*. Kotor: OJU „Muzeji“ – Kotor, 2016.

Kapičić, Anđe i Velimir Vujačić, ur. *Vodič kroz muzeje Crne Gore*. Podgorica: Ministarstvo kulture, sporta i medija Republike Crne Gore, 2007.

Seizmološki zavod Crne Gore. <http://www.seismo.co.me> (pristupljeno 10. listopada 2021.).

THE EARTHQUAKE IN MONTENEGRO IN 1979 AND THE CONSEQUENCES FOR THE MUSEUM NETWORK

The catastrophic earthquake that hit Montenegro on April 15, 1979, caused great destruction in cities and towns on the Adriatic coast and in the immediate hinterland. The greatest damage was suffered in the old towns on the coast, which housed the largest number of protected immovable cultural monuments. Museums in Montenegro, established mainly in the early 20th century and after the Second World War, were housed in adapted buildings built in earlier periods that did not have adequate constructive protection. All museum buildings suffered significant damage, as did museum objects that were on display or in holdings. After the first censuses and reports, it was determined that 1,642 immovable cultural goods and more than 33,000 movable cultural goods were damaged or destroyed. After the inventory, temporary accommodation and temporary protection of immovable and movable cultural monuments, renovation and restoration of damaged buildings and conservation and restoration of movable cultural heritage began. During the reconstruction of damaged buildings, modern standards of aseismic construction were applied.